

RESTAURÁLÁSI DOKUMENTÁCIÓ

a 19779 leltári számú,

Beretz István és Péter takácsmesterek mintakönyve
konzerválásához, restaurálásáról

Budapest, 2014

A tárgy leltári száma: NM 19779

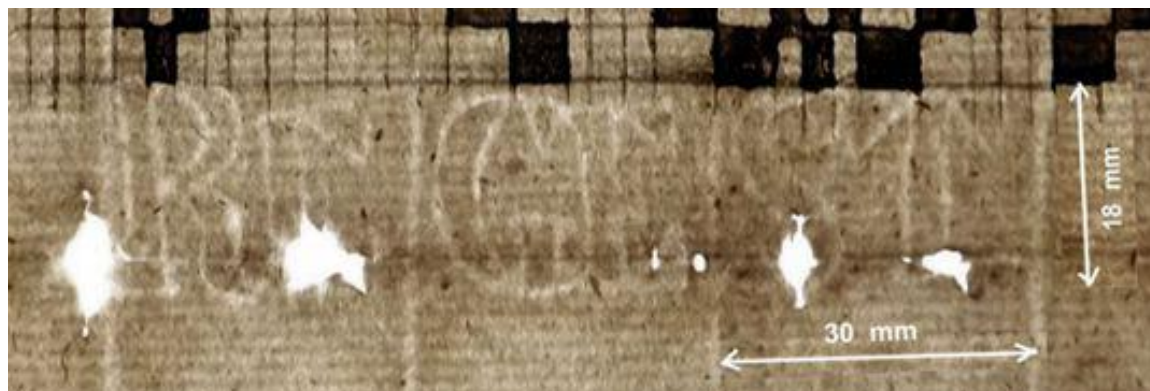
A tárgy származási helye: Kiskunhalas

Gyűjtője: Nagy Czirok László Gyűjtés ideje: 1940-es évek

Tartalma: kéziratos, 44 mintarajzzal, közben családi feljegyzésekkel
29 fűzött lapból + 11 kisebb-nagyobb méretű mellékletből áll.

1. A tárgy anyagai, szerkezete, felépítése

A füzet lapjai merített papírból vannak. A lapokon a szitanyom jól látható, a bordák sűrűsége 7db/1 cm; a merevítők távolsága 30 mm, a vízjel az ívek közepére esik, REGEST, a betűk magassága 18 mm.

A takács mintakönyv lapjainak vízjele és szitanyoma
Az ívekből 20,3 cm x 24,6 cm méretű lapokból álló füzetet alakítottak ki.

2. A füzet felépítése

A füzet fűzése *három részletben* történt.

Előbb az első két ívrétet (1.- 6. és 7.-13. oldalig) fűzték fel 3 db kenderzsinór bordára, végigfűzéssel: (Ezek a bordák sárga színnel jelölve)

Azután a második ív utolsó lapja (a jelenlegi 21. oldal) elé az ívbe *további 4 db bordára* belefűztek további két ívrétnyi bővítést. (Fehérrel jelölve)

(Restaurálás előtti állapot)

A füzetet így, ezzel a kettős fűzéssel is sokáig használhatták.
Ám harmadjára a füzet végéhez további (4 ívnyi) összesen 8 lapot fűztek, ezúttal a 22. lap mögé, *oldalvarrással*, barna színű cérnával öltögetve.

Az oldalvarrás a füzet hátoldala felől

(Restaurálás előtti állapot)

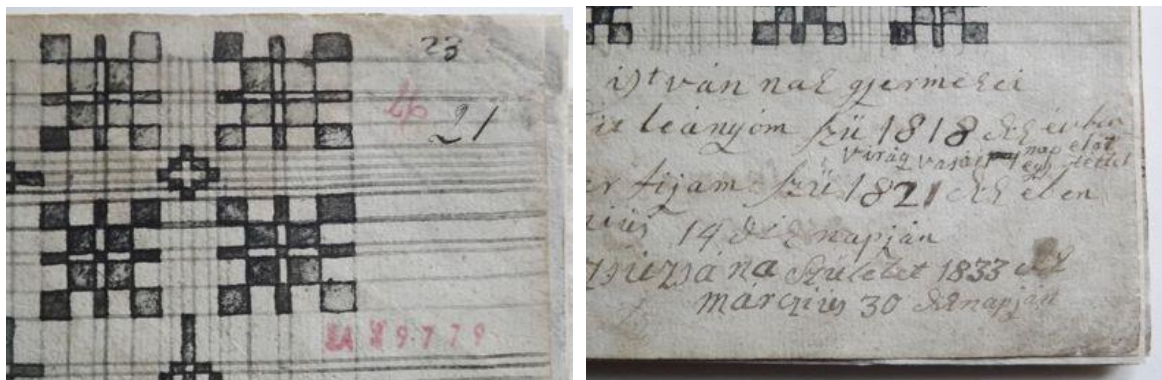
Az oldalvarrás a 22. oldalnál

(Restaurálás előtti állapot)

3. A mintakönyvben használt író- festő és bélyegző anyagok

A mintakönyvet a 19. században évtizedeken át használták, gyarapították. Ennek során a bejegyzésekhez többféle író tintát, a mintarajzokhoz tintákat, fedő vízfestékeket, néhány lapon (javításra; azóta megfeketedett) ólomfehér festéket használtak.

A füzet leltározásakor a leltári számot piros bélyegzőfestékekkel nyomták minden lapra, e mellett a lapok felső sarkára három féle, különböző lapszámzás került: egy koromtintával, egy piros ceruzával és egy (feltehetően) fekete golyóstollal.

(Restaurált állapot.)

A különböző íróanyagok, tinták, vízfestékek minőségi anyagvizsgálatára a munka során nem volt lehetőség.

4. A mintafüzet károsodásai, szennyeződései

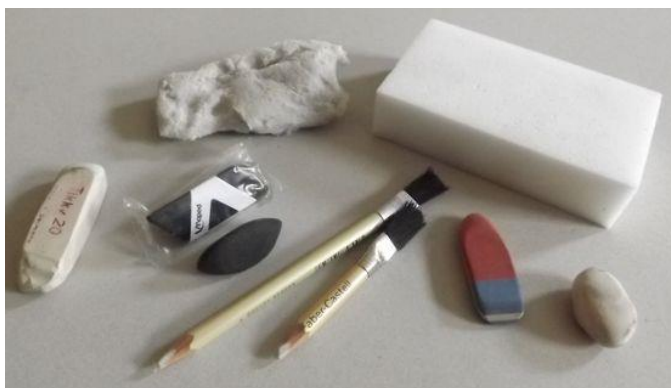
A füzet lapjai –de különösen az elő- és hátlapja– erősen szennyezettek zsíros ujjnyomokkal. A szennyeződés a használatától fellazult, kopott, kirostozódott papírfelületekbe mélyen beszívódott. A lapok több helyen gyűrődtek, a sarkokon elkopottak, az ívek gerincén szakadozottak, hiányosak. Az első lap rozsdafoltos, illetve a vörössel festett mintában (talán indigó csáva?) kékes szennyeződés volt. Ezt redukáló fehérítéssel, mosással sikerült eltávolítani.

A lapok sokaságán voltak erősebb, gyengébb vízfoltok, illetve más, ismeretlen eredetű sárgás-barnás foltok. Ezek többségét a kezelések során sikerült eltávolítani.

A mintarajzokhoz használt testes fekete vízfesték a vele szemben lévő oldalakra átdörzsölődött.

5. A mintakönyv lapjainak tisztítása

A részben nagyon szennyezett lapokról a munka felmérésekor is, előre lehetett tudni, hogy teljes mértékben nem tisztíthatóak.

Másrészt a tisztítás csupán mechanikus módszerekkel (radírozással) nem végezhető el. A lapokat szennyező vízfoltok, zsíros ujjnyomok legalább részleges eltávolítása – halványítása vizes, oldatos kezeléseket is igényel, amit a mechanikus tisztításnak meg kell előznie.

A mechaikus tisztításhoz használt radír fajták.

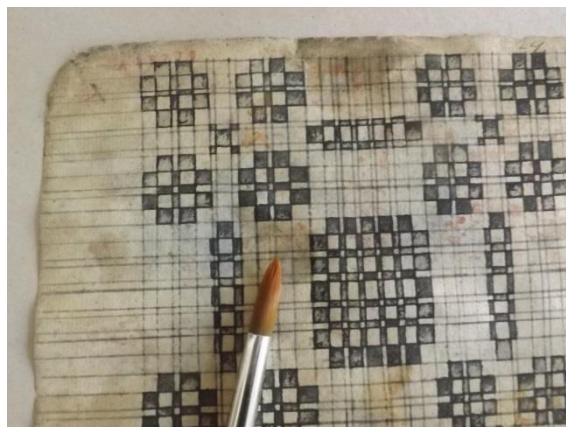
A lapok felületi tisztítása porcsettal, radírokkal.

A megtisztított felületeken elvégeztük minden színes anyag és szennyeződés oldhatósági próbáját.

A szükséges helyeken a festett felületeket Movital 4 %-os, izopropil-alkoholos oldatával védtük le.

A mechanikusan tisztított lapok vizes áztatása a szennyeződések kis részét oldotta ki. A lapok száradásakor a felületre vándorolt szennyeződés egy részét a teljesen megszáradt papírról ismételt radírozással, majd ismételt áztatással távolítottuk el. A vízre érzékeny festék és tinta anyagok az eljárásnak határt szabtak. Az ily módon nem tisztuló foltokat oldatos kezelésekkel – helyi tamponálással vagy ecseteléssel – szükség esetén 4 %-os nátrium-karbonát oldattal, 3%-os nátrium-ditionit oldattal, vagy 3 %-os gyógyszerári hidrogén- peroxid oldattal végeztük.

6. A tárgyon végzett fehérítő kezelésekről

A mintakönyv készítése illetve későbbi leltározása során használt színes anyagok: tinták, vízfestékek, bélyegzőfestékek erősen korlátozták fehérítő oldatok alkalmazásának lehetőségét. Sok esetben a lapon látható foltot a lap hátoldalára festett vagy írott anyag miatt nem lehetett fehéríteni sem redukáló Na-ditionit oldattal, sem hidrogén-peroxiddal.

A gyengén savas (pH 5-6) és lúgos (pH 9 - 10) kezelések között a vegyszer-maradékot minden esetben kimostuk. A papír teljes száradása után lehetett a mechanikus tisztítást keményebb vagy lágyabb radírral újra megkísérelni.

A mechanikus és kémiai tisztítás, áztatás váltogatásának az egyébként is kopott papírfelületek fellazulása szabott határt.

A vegyszeres helyi kezeléseket utáni vizes öblítés

7. A mintakönyv lapjainak ragasztása, kiegészítése

Átvilágított munkafelületen, japán papír beszabásával történt. Ragasztóként Metylan normal ragasztót használtunk.

A Mintakönyv 10. és 11. lapjai között, a 12. és 13. között; a 17. és 18. lapok között 1-1 lap hiányzott. A kitépelt lapok maradékát japánpapír csíkokkal ki kellett egészíteni azért, hogy az ívrétek fűzhetőek legyenek.

A 20. és 21. lapok között nincs lap hiány; itt az ívhajtás megerősítése miatt kellett japánpapír csíkot beilleszteni.

A kész ívréteket összehordva, szívópapír és deszkák között pihentettük.

8. A papírananyag újraenyvezése

A teljes anyag tisztítása – kiegészítése után a rádiózásoktól majd áztatások közben fellazult, nedvszívó papírfelületek enyvezését pótolni kellett. Miután a vízben oldódó színes anyagok kezelés előtti levédését alkoholos Movital oldattal végeztük, újraenyvezéshez azonos anyagot, Movital 1%-os etil-alkoholos oldatát alkalmaztunk.

Mivel az egyes lapokat eltérő mértékben kellett a kezelése során rádiózni, fehéríteni illetve lúgosan kezelni, áztatni, így minden száraz, kiegészített ív állapotát megvizsgálva, széles ecsettel hordtunk fel rá hígabb vagy erősebb enyvezést.

A száradó, újraenyvezett lapok, mellékletek egy része

9. A mintafüzet anyagainak konzerválását

10 pH-ra beállított kalcium-karbonát oldat finom-permetével végeztük el. A kitergetett lapok felülete levegőn száradt.

Az újraenyvezett, pufferelt, száraz anyagot összehordtuk a fekete tintával írott lapszámozás alapján.

10. A mintakönyv füzetének újrafűzése

A takácsmesterek feltehetően a mintafüzet bővülése miatt kényszerültek újra és újra hozzáfűzni íveket az füzethez.

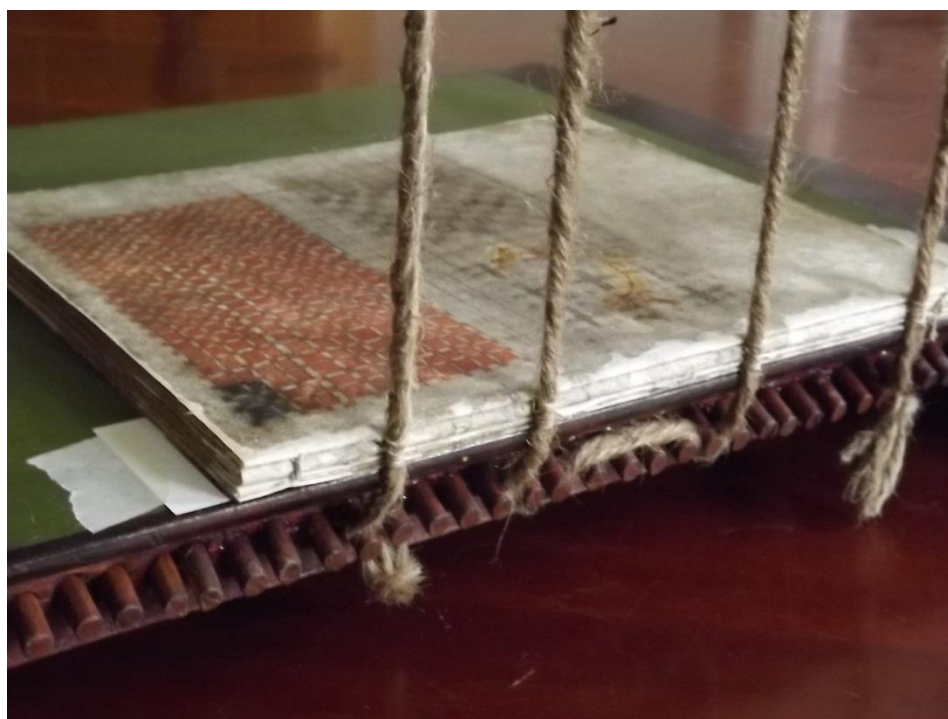
Azonban a mintafüzet legkorábbi teste is a szokásostól eltérő: Első és hátsó táblái nincsenek, végigfűzéssel, három kenderbordára fűzték a mindössze kettő db ívréteget. Valószínű, hogy ez a füzet egy üres lapokból álló könyvtest szétvágásával keletkezett. Erre utal az is, hogy a bordazsinegek végei az első és utolsó lapnál töben le vannak vágva.

Feltehetően a második, *négy kenderbordára* fűzés sem könyvkötő mester munkája. A korábbi fűzést egészen meghagyva, annak utolsó lapja elé betolta a két ívrényi bővülést, és így fűzte át új bordakiosztással a könyvtestet. A bordazsinegek végeit itt is, az első és utolsó lapnál töben levágták.

Az első két fűzés fűzőcérna és borda anyaga hasonló: színezetlen len fűzőcérna és három kender zsinegből sodort kender zsinór.

A harmadik toldás az előzőektől egészen eltérő: a mindössze utolsó 8 lapnyi bővülést barna színű, vastag cérnával, a gerinchajtástól mintegy 8-10 mm-re betűzdelte oldalvarrással varrták rá a füzet utolsó, 22.-ik lapjára.

A füzet gerincén sem gerinckasírozás, sem gerinc-enyvezés nyomát nem találtuk. A meglazult, rossz szerkezetű fűzésen az ívrétek elcsúszva sérültek, rongyolódtak.

A restaurált, újrafűzött mintafüzet a fűzőládában.

Az újrafűzéshez az eredeti fűzésnél használtakhoz hasonlóan három szálból sodrott kender bordazsineget és len fűzőcérnát használtam. Az eredetitől eltérően a füzet jó nyithatósága érdekében csak a második, négy bordára végigvarrott fűzési módot követtem, szándékom szerint az eredeti szúrásnyomok használatával. Az íveket gerinchajtásukban sok helyen meg kellett erősíteni japánpapír csíkkal.

A mintakönyv levágása előtt a nyolc bordavégbe beleöltve egy-egy hurkot képeztem, hogy az ívek ne csúszhassanak le a bordákról.

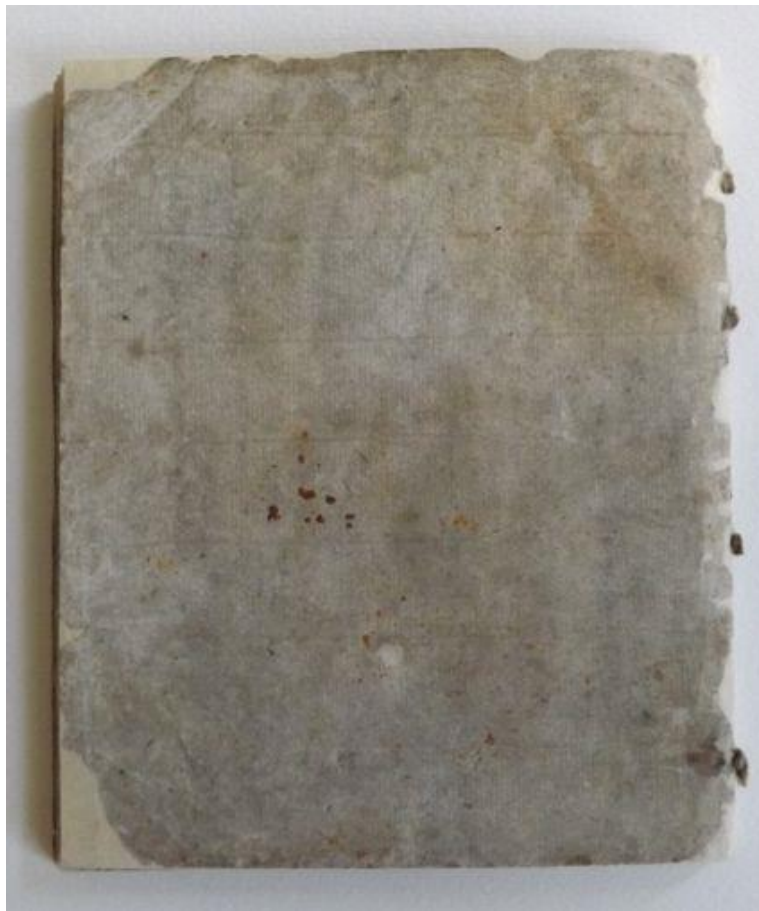
A takács mintakönyv füzetje – mint az eredetileg is volt, nem kapott sem gerincragasztást, sem gerinc-kasírozást.

A takács mintakönyv első oldala; restaurált állapot

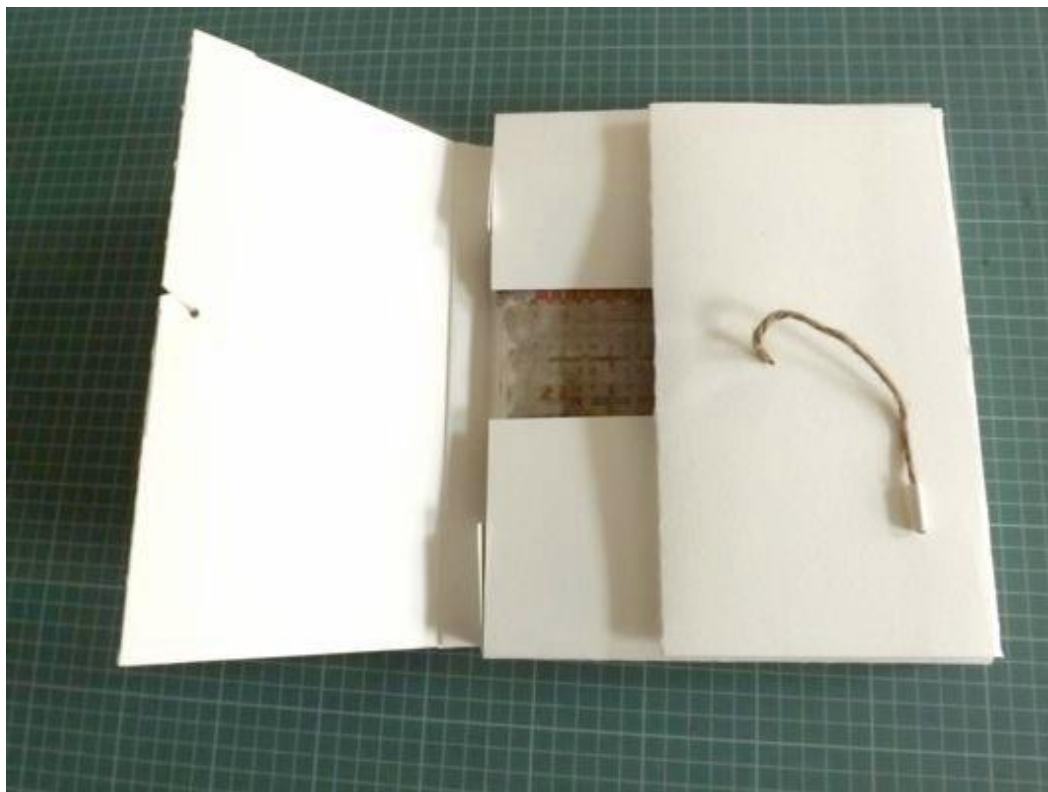
A takács mintakönyv a 19. lapnál; restaurált állapot

A takács mintakönyv utolsó oldala ; restaurált állapot

11. A takács mintakönyv tároló dossziéja

Mivel fedél nélkül továbbra is sérülékeny a puha füzet, savmentes 400 g/m² tömegű ME 1135 sz. Fabriano-i kartonból keményhátú tároló dossziét készítettem a tárgynak.

A 19779 leltári számú, Beretz István és Péter takácsmesterek mintakönyvének restaurálása előtt 80 db, a tárgy állapotát munka előtt laponként felmérő digitális felvétel készült.

A tárgyon elvégzett munkákról pedig összesen mintegy 160 fázisfotót készítettünk.

Budapest, 2014. szeptember 20.

Nemes Takách László
okl. tárgyrestaurátor művész